

циальности «Юриспруденция» / М. М. Рассолов, В. П. Малахов, А. А. Иванов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2011. – 447 с.

10. *Общая теория государства и права. Академический курс* : в 2 т. / под ред. М. Н. Марченко. – М. : Зерцало, 1998. – Т. 2. Теория права. – 640 с.

Тарахонич Т. І. Правова політика як фактор впливу на процес правового регулювання

У статті розглядаються питання правової політики в процесі модернізації українського суспільства. На загальнотеоретичному та методологічному рівнях виокремлено та охарактеризовано поняття правової політики та її особливості. У вивченні правової політики в правовому регулюванні аксіологічному підході приділяється особливе значення. Вказаний підхід зорієнтований на вивчення сутнісної характеристики права, ідеї права загалом і такого поняття, як правове регулювання, правова політика.

Ключові слова: регулювання, правове регулювання, політика, правова політика, правове життя.

Тарахонич Т. И. Правовая политика как фактор влияния на процесс правового регулирования

В статье рассматриваются вопросы правовой политики в процессе модернизации украинского общества. На общетеоретическом и методологическом уровне выделена и дана характеристика понятиям правовой политики и ее особенностей. В изучении правовой политики в правовом регулировании аксиологическому подходу надано особе значення. Данный подход сориентирован на изучение сущностных характеристик права, идеи права в общем и такого понятия, как правовое регулирование, правовая политика.

Ключевые слова: регулирование, правовое регулирование, политика, правовая политика, правовая жизнь.

Tarakhonych T. Legal policy as a factor of influence on legal regulation process

The article deals with issues of legal policy in the process of modernization of Ukrainian society. The characteristics of the notion of legal policy and its features has been given on general theoretical and methodological level. Axiological approach has been given special importance while studying legal policy in the legal regulation. This approach is focused on the study of the essential characteristics of law, the idea of law in general and such a notion, called regulation, legal policy in particular.

Key words: regulation, regulation, policy, legal policy, legal life.

УДК 340.12

*Ніна Володимирівна Теремцова,
доцент кафедри теорії права та держави
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук*

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ПРАВА ЩОДО ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ

Одним із актуальних напрямів як теоретико-правової, так і галузевих юридичних наук є дослідження проблем реалізації правових норм та їх взаємозв'язок із правомірною поведінкою. Соціальна сутність права полягає в урегулюванні та впорядкуванні суспільних відносин, створенні необхідних умов для реалізації прав та інтересів окремої особи і достойного існування людини й суспільства в цілому. Тому ефективність правового регулювання суспільних відносин залежить не тільки від змісту норм, а й від того, наскільки ці приписи належним чином реалізуються.

Значний внесок у розробку цієї проблематики зробили такі науковці, як С. Алексєєв, М. Белкін, О. Биля, Ю. Білас, М. Братасюк, О. Віхров, Ю. Власов, М. Гнатюк, В. Головченко, Г. Дьомкіна, В. Ковальський, В. Копейчиков, В. Котюк, В. Лазарєв, М. Марченко, Л. Морозова, П. Недбайло, Н. Оніщенко, П. Рабінович, Ю. Решетов, С. Сливка та ін. На сьогодні залишається значна кількість питань щодо реалізації норм права та взаємозв'язок із правомірною поведінкою, а також значення актів застосування норм права, які мають важливе теоретичне і практичне значення, залишаються невирішеними й недостатньо вивченими.

Досягнення мети реалізації норм права щодо правомірної поведінки здійснюється тоді, коли встановлені нормами права правила поведінки втілюються у життя відповідними суб'єктами – адресатами цих норм. У цьому випадку йдеться про те, що правило поведінки, загальним чином визначене в нормі права для певної ситуації, інакше кажучи, як саме реалізуються норми права.

Реалізація норм права – це втілення, впровадження правових норм на практиці шляхом правомірної поведінки суб'єктів права. Реалізація норм права полягає у практичному здійсненні нормативних приписів (заборон, дозволів, обов'язків). За допомогою реалізації правових норм досягаються цілі та отримуються результати правового регулювання, проголошені законодавцем у процесі правотворчості. Реалізація норм права – це втілення розпоряджень правових норм у правомірній поведінці суб'єктів права, в їх практичній діяльності, її можна розглядати і як процес, і як кінцевий результат [1, с. 218].

Реалізація норм права є складним процесом, який охоплює як механізми реалізації норм права, так

і форми його реалізації. Юридичний механізм реалізації норм права залежить від типу та особливостей правової системи тієї чи іншої держави. У континентальній правовій системі процес реалізації норм права відбувається на певних етапах, кожен з яких має свої особливості.

На першому етапі відбувається процес закріплення природних прав, даних людині від народження, що виражається у нормах позитивного права. Автор дотримується думки, що для реалізації цих прав не завжди держава може їх закріпити й звести у закон. Природні права людини (громадянські, особисті) – це права, які надаються людині з народження, необмежені нічим та ніким, вони є першочерговими, всі інші права є похідними від них. Ці права в жодному разі не залежать від держави, ступеня її демократичності. Вони надані природою і супроводжують особу до самої смерті. Одним із перших дослідників природного права в Україні був С. Оріховський [2; 3].

На другому етапі закон через певні механізми набуває певної форми, яка закріплює суб'єктивні права та юридичні обов'язки суб'єктів. Такими механізмами є: конкретизація закону в підзаконних актах; пояснення норм права в актах офіційного тлумачення; наявність процесуальних норм, що регулюють порядок прийняття, застосування і виконання закону; наявність різноманітних актів застосування права.

На третьому етапі відбувається власне реалізація права, безпосереднє втілення правової норми в діяльності суб'єктів права.

Правомірна поведінка – це така поведінка, яка відповідає приписам правових норм. Вона є суспільнонеобхідним і суспільнокорисним явищем, об'єктивною передумовою позитивного функціонування суспільства і держави.

Реалізація норм права передбачає соціальну й правомірну поведінку суб'єктів, їх позитивну діяльність для досягнення певних соціальних результатів. Учасники конкретних суспільних відносин діють відповідно до чинного законодавства, виконують його вимоги та створюють порядок, який, на розсуд держави, найкраще відповідає інтересам суспільства та особи, забезпечує подальший прогресивний розвиток суспільства.

Норми права можуть бути реалізовані по-різному: у правовідносинах і поза ними, за участю державних органів і без них. Конкретна форма реалізації правових норм залежить від особливостей їхніх гіпотез і диспозицій, специфіки суспільних відносин, що ними регулюються, характеру поведінки суб'єктів, які беруть участь у реалізації правових норм. У цьому зв'язку на основі певних ознак та критеріїв можуть розрізнятися види реалізації норм права [1, с. 217].

У юридичній літературі виокремлюється два елементи, дві сторони реалізації норм права. Перша охоплює правомірну поведінку людини, через яку втілюється у життя диспозиція норм права. Друга виражається у правомірній поведінці, яка реалізує санкції норм права. У свою чергу, виокремлення двох сторін, елементів змісту реалізації норм права дозволяє говорити про два рівні реалізації, які дозволяють зрозуміти механізм реалізації [4, с. 39].

На нашу думку, найбільш поширеним і важливим є поділ форм реалізації норм права за характером дій правореалізуючих суб'єктів. На цій підставі розрізняють такі форми реалізації норм права: дотримання, виконання, використання, застосування.

Таким чином, із наведеного вище можна дійти висновку, що під реалізацією норм права розуміється інтелектуально-вольова діяльність суб'єктів права, що спрямована на використання, виконання, дотримання та застосування правових норм; здійснюється для задоволення потреб і досягнення бажаного особистого чи соціального результату. Реалізація норм права має велике значення для суспільства. По-перше, шляхом правореалізації здійснюються суб'єктивні права та обов'язки, без яких учасники не зможуть самостійно втілити правові норми в життя. По-друге, норми права встановлюють специфіку правовідносин, відповідно до якої визначається поведінка учасників правовідносин. По-третє, реалізація норм права необхідна також у разі виникнення суперечок між учасниками правовідносин. По-четверте, реалізація норм права виникає з необхідності контролю з боку держави за законністю та доцільністю дій учасників правових відносин або коли вимагається офіційне підтвердження наявності або відсутності конкретних фактів та спеціальне їх юридичне оформлення.

Отже, надавши власну характеристику кожній із форм реалізації норм права, слід наголосити, що реалізація норм права – це правомірна поведінка суб'єктів щодо використання прав, виконання обов'язків і дотримання заборон. Зазначимо, що цими способами правомірна поведінка не вичерпується. Зокрема, правомірним може бути не тільки використання, а й невикористання, тобто нездійснення суб'єктивних прав.

При реалізації права повинен існувати чіткий зворотній зв'язок між законотворчим процесом і перетворенням у життя приписів правових норм. Мало проголосити принципи і норми права в законодавчих актах, необхідно також, щоб ці положення отримували практичну реалізацію у фактичних суспільних відносинах. Звідси впливає ще один аспект реалізації правових норм – їх ефективність,

що, у свою чергу, теж залежить від певних умов. На процес реалізації норм права істотно впливають такі фактори, як ступінь відповідності чинного законодавства потребам суспільного розвитку, високий рівень правосвідомості і правової культури суспільства в цілому, професіоналізм працівників правоохоронної системи, ступінь гарантованості основних прав і свобод індивіда. Тому в правовому регулюванні суспільних відносин процес реалізації норм права займає не менш важливе місце, ніж сама система чинного права.

Основне соціальне призначення застосування правових норм полягає у створенні умов та забезпеченні здійснення інших форм реалізації норм права. Саме від якості та ефективності діяльності застосування норм права в багатьох випадках залежить реальне втілення правових приписів у правовій дійсності, свідомо вольових діях людини. Застосування права як особлива форма його реалізації, на відміну від дотримання, виконання і використання, має певні характерні риси. Передусім це управління за своєю природою діяльність органів держави та посадових осіб у винесенні індивідуально-конкретних приписів, які містять не загальні правила поведінки, а мають адресатом конкретних суб'єктів. У передбачених законодавством випадках застосування права є необхідною умовою реалізації правових норм, внаслідок чого відбувається упорядкування суспільних відносин.

Реалізація норм права нерозривно пов'язана із правомірною поведінкою, в основі якої лежить розуміння справедливості і корисності розпоряджень правових норм, відповідальності перед суспільством й державою за вчинки, що є показником соціальної зрілості і юридичної грамотності особи.

Вид і міра правомірної поведінки встановлені диспозиціями норм права. Правомірна поведінка виступає як загальна форма реалізації суб'єктивних юридичних прав і суб'єктивних юридичних обов'язків. Саме правомірна поведінка становить сутність правопорядку, через неї здійснюється управління суспільством, його життєдіяльність. Основна маса виникаючих і діючих у суспільстві правовідносин має в своєму підґрунті правомірну поведінку.

Використані джерела

1. Котюк В. О. Теорія права : навч. посіб. / В. О. Котюк. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К. : Атіка, 2001. – 432 с.
2. Попель Р. І. Феномен двайной палітычнай свядомасці на прыкладзе гістарычнай спадчыны Станіслава Арыхоўскага-Раксалана / Р. І. Попель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elib.bsu.by>.
3. Kot S. Drohojowski Jan h. Korczak (ok. 1505 †1557) / S. Kot // Polski Słownik Biograficzny. – Kraków, 1939–1946. – t. V/1, zeszyt 21. – S. 382.
4. Алексеев С. С. Философия права / С. С. Алексеев. – М. : Наука, 1998. – 144 с.

Теремцова Н. В. Проблеми реалізації норм права щодо правомірної поведінки

У статті висвітлено напрями з теоретико-правових і галузевих юридичних наук. Досліджено проблему реалізації правових норм та їх взаємозв'язок із правомірною поведінкою. Визначено, що ефективність правового регулювання суспільних відносин залежить не тільки від змісту норм, а й від того, наскільки ці приписи належним чином реалізуються у суспільстві.

Ключові слова: норми права, правомірна поведінка, природні права людини, реалізація правових норм, суспільні відносини.

Теремцова Н. В. Проблемы реализации норм права относительно правомерного поведения

В статье освещены направления по теоретико-правовым и отраслевым юридическим наукам. Исследована проблема реализации правовых норм и их взаимосвязь с правомерным поведением. Определено, что эффективность правового регулирования общественных отношений зависит не только от содержания норм, а и от того, насколько эти предписания надлежащим образом реализуются в обществе.

Ключевые слова: нормы права, правомерное поведение, естественные права человека, реализация правовых норм, общественные отношения.

Teremtsova N. The Problems of realization the rule of law and legal behavior

The article highlights the directions on the theoretical and legal and juridical sciences industry. Investigated the problem of implementation of legal norms and their relationship with the lawful behavior. It has been determined that the efficiency of legal regulation of social relations depends not only on the content of the rules, and that is how these provisions are implemented properly in society.

Key words: the rules of law, legal behavior, natural rights, the implementation of the legal norms, public relations.